

УДК 94(477.83)«1939–1941»

DOI 10.24919/2519-058x.5.117184

Микола ГАЛІВ,

orcid.org/0000-0001-7068-3124

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії України
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) halivm@yahoo.com*

Ярослава ДРОБЧАК,

orcid.org/0000-0001-9882-6895

*старший викладач кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) drobchak_ya@gmail.com*

РАДЯНИЗАЦІЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НА ДРОГОБИЧЧИНІ (1939 – 1941)*

У статті проаналізовано процеси радянської професійної освіти на теренах Дрогобицької області УРСР у початковий період утвердження радянських властей на західноукраїнських землях (1939 – 1941). Встановлено, що у цей час в області діяло не менше 24 середніх спеціальних навчальних закладів різного рівня та спрямування. З'ясовано, що кількість студентів цих закладів (беручи до уваги відсутність даних щодо 8 з 24 освітніх установ) на першу половину 1941 р. становила понад трьох тисяч осіб.

Ключові слова: професійна освіта, радянська освіта, Дрогобицька область УРСР.

Літ. 40.

Mykola HALIV,

*PhD (Education), Associate Professor of the Department of History of Ukraine
of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) halivm@yahoo.com*

Yaroslava DROBCHAK,

*Senior Lecturer, Department of Pedagogy and Primary Education
of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) drobchak_ya@gmail.com*

SOVIETIZATION OF THE SYSTEM OF PROFESSIONAL EDUCATION IN DROHOBYCH REGION (1939 – 1941)

The article analyzes the processes of Soviet reorganization of professional education on the territory of the Drohobych region of the Ukrainian SSR during the initial period of the approval of the Soviet authorities in the West Ukrainian lands (1939 – 1941). It was established that at that time in Drohobych region at least 24 secondary specialized educational institutions of different levels and professional orientation (first of all, industrial, commercial, medical, cultural and educational) operated. The overwhelming majority of them worked on the basis of reorganized both private and state special schools, remaining from the interwar time. It was found out that the number of students of these institutions (taking into account the lack of data on the number of students of at least 8 out of 24 educational institutions) in the first half of 1941 amounted to more than 3 thousand people. The authors state the lack of documents on the ethnic composition of the students of these educational institutions. In addition, the article shows that communist indoctrination of pupils and students was carried out in special educational institutions.

Key words: professional education, Sovietization, Drohobych region of the Ukrainian SSR.

Ref. 40.

* Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом Ф77/80 – 2017.

Николай ГАЛИВ,

кандидат педагогических наук,

доцент кафедры истории Украины

Дрогобычского государственного педагогического

университета имени Ивана Франко

(Украина, Дрогобыч) halivm@yahoo.com

Ярослава ДРОБЧАК,

старший преподаватель кафедры педагогики и методики начального образования

Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франка

(Украина, Дрогобыч) drobchak_ya@gmail.com

СОВЕТИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА ДРОГОБЫЧИНЕ (1939 – 1941)

В статье проанализированы процессы советизации профессионального образования на территории Дрогобычской области УССР в начальный период утверждения советских властей на западноукраинских землях (1939 – 1941). Установлено, что в то время в области действовало не менее 24 средних специальных учебных заведений различного уровня и направления. Выяснено, что количество студентов этих заведений (взяв во внимание отсутствие данных по 8 из 24 образовательных учреждений) на первую половину 1941 г. составила более трех тысяч человек.

Ключевые слова: профессиональное образование, советизация, Дрогобычский область УССР.

Лит. 40.

Постановка проблеми. Підготовка кадрів робітничих спеціальностей, а також фахівців для сфери торгівлі, сільського господарства, охорони здоров'я, культури займала вагоме місце в освітній системі СРСР і, відповідно, радянської України. Восени 1939 р., після включення до складу Радянського Союзу західноукраїнських земель, радянізаційні перетворення охопили й освітню сферу життя населення захоплених територій. Встановлення контролю над освітою, у тому числі й спеціально-професійною, мало для радянських властей насамперед політично-ідеологічне значення. Радянізація освіти давала змогу не лише готувати кадри для місцевих економічних та соціальних потреб, але й відповідно індоктринувати молодь і створювати позитивний імідж нової влади. Зважаючи на різноаспектні завдання, які ставилися радянськими властями перед професійною освітою, важливого значення набуває дослідження трансформаційних процесів у цій галузі західного регіону УРСР, зокрема й Дрогобицької області.

Аналіз останніх досліджень. У монографіях радянських істориків Б. Бабія [1], С. Белоусова [3], В. Варецького [5], І. Кошарного [11], численних статтях і колективних дослідженнях [10; 12; 17; 32; 36] зібрано значний фактичний матеріал щодо перетворень у сфері культури на «воз'єднаних» з УРСР західних землях, з-поміж іншого розкрито й зміни у сфері освіти. Однак ці праці хибують формалізованими характеристиками, ідеологічними підходами, піднесеними оцінками здійснюваних перетворень без огляду на негативні явища в освіті. Українська історіографія періоду незалежності, звісно, відкинула такі «традиції», й поповнилася більш об'єктивними дослідженнями радянізаційних перетворень в західноукраїнському регіоні 1939 – 1941 рр. (як приклад, наведемо працю В. Барана і В. Токарського [2]). Серед напрацювань польських дослідників доцільно виокремити монографії В. Бонуська [37], Е. Трели-Мазур [40]. Щоправда, професійна освіта зазначеного періоду не була предметом окремої уваги дослідників.

Мета статті – проаналізувати процеси радянізації професійної освіти на теренах Дрогобицької області УРСР у початковий період утвердження радянських властей на західноукраїнських землях (1939 – 1941).

Виклад основного матеріалу. Важливість для радянських властей спеціально-професійної ланки освіти на приєднаних західноукраїнських землях появилась у формуванні планів її реорганізації ще у вересні 1939 р. У доповідній записці наркомату освіти ЦК КП(б)У і Раднаркому УРСР про систему шкіл в Західній Україні (30 вересня 1939 р.) рекомендувалося польські професійні школи трансформувати в технікуми та спеціальні школи, підпорядкувавши їх відповідним

наркоматам та відомствам. Так звані додаткові професійні школи (з однорічним курсом навчання) передбачалося реорганізувати у школи фабрично-заводського учнівства (ФЗУ), а педагогічні ліцеї на базі гімназії з 3-річним терміном навчання, які готували учителів для народної школи, перетворити в учительські інститути з 3-річним курсом навчання. Семінарії ж (готували учителів і вихователів для дошкільних установ) планували реорганізувати в педшколи, а окремі – в учительські інститути [15, 55–56]. Майже усе, що рекомендувалося зробити в доповідній записці, зрештою, було реалізовано, за винятком пункту про трирічні педагогічні ліцеї, з яких створювали не учительські інститути, а педшколи.

Загалом усі реорганізовані та новостворені в Дрогобицькій області (1939 – 1941 рр.) професійні середні навчальні заклади можна, відповідно до спеціалізації, поділити на три групи: промислово-торгівельні, сільськогосподарські та соціально-гуманітарні. Причому навчальні заклади перших двох груп були дворівневими: технікуми та училища.

До **промислових** належали передовсім механічний та нафтовий технікуми в обласному центрі. Перший з них постав на основі середньої технічної школи, яка існувала в Дрогобичі з 1927 р. Зауважимо, що школа володіла доброю матеріально-технічною базою, зокрема механічними, слюсарськими і ковальськими верстатами. Восени 1939 р., у зв'язку із запровадженням безкоштовного навчання, кількість учнів цієї школи зросла з 300 до 675, причому вперше змогу навчатися там отримали дівчата [31, 2]. Викладач технічної школи Мирослав Колодрубєць на початку грудня 1939 р. у газетній публікації писав, що цей заклад за кількістю учнів став одним із найбільш чисельних в Дрогобицькому повіті [9, 2].

Навесні і влітку 1940 р. технічну школу було реорганізовано в Дрогобицький державний механічний технікум, що діяв у структурі Наркомату місцевої промисловості УРСР. 9 серпня 1940 р. в обласній пресі вперше з'явилось оголошення про набір студентів до Дрогобицького механічного технікуму з чотирирічним терміном навчання. У ньому зазначалося, що заклад готує техніків-механіків і електромеханіків, а приймаються туди громадяни віком від 15 до 35 років, які мають неповну середню (тобто закінчили НСШ, 7 класів СШ або 2 класи колишньої гімназії) освіту. До вступних випробувань належали іспити з української мови (письмово і усно), математики (письмово і усно), фізики (усно), конституції СРСР та УРСР (усно). Заяви слід було подати до 20 серпня 1940 р., до них додавалися: автобіографія, свідоцтво про народження, довідка про стан здоров'я, свідоцтво про освіту (оригінал), 3 фотокартки [24].

На жаль, нам не вдалося з'ясувати прізвище першого директора механічного технікуму, як і дані про склад педагогічного персоналу. Відомо, однак, що серед викладачів цього закладу був Д. І. Лебішак, який висловив свою думку в місцевій пресі з приводу постановки Дрогобицьким українським обласним драмтеатром п'єси «Украдене щастя» [30, 3]. Крім того, інструктором Дрогобицького механічного технікуму працював П. О. Волошанський (в газеті «Більшовицька правда» за 4 квітня 1941 р. є його світлина під час огляду роботи студентів II курсу технікуму).

Дрогобицький нафтовий технікум розпочав своє існування у жовтні 1940 р. як навчально-консультаційний пункт Азербайджанського нафтового інституту, де освіту здобували заочно. До речі, такий же ж НКП було відкрито і в Бориславі, де, зокрема, навчалось 60 місцевих нафтовиків [21, 62–63]. Дрогобицька філія АНІ знаходилася в тому ж приміщенні, що й учительський інститут (будинок колишньої гімназії ім. Владислава Ягайла). Заняття відбувалися двічі на тиждень, а викладачами працювали професори Львівської політехніки, серед них відомий математик проф. Стожек [39, 79].

Масове професійно-технічне навчання було організовано і безпосередньо на підприємствах через технічні гуртки, школи технімімуму, школи новаторів, семінари та інші форми [11, 28].

Новою формою підготовки місцевих кадрів для господарства стали школи фабрично-заводського учнівства (ФЗУ), що підлягали Головному управлінню трудових резервів. У західних областях УРСР такі школи утворено влітку 1940 р. для підготовки кваліфікованих кадрів для нафтової промисловості і транспорту (термін навчання становив 1,5 – 2 роки). Зокрема, 1 серпня 1940 р. в Бориславі відкрито першу в Дрогобицькій області школу ФЗУ, в якій навчалось 220 юнаків і дівчат. Пізніше такі ж навчальні заклади розпочали діяльність у Стрию, Самборі, Миколаєві

[10, 253]. Щоправда, з 1940 р. кількість шкіл ФЗУ почала зменшуватися в усьому СРСР, оскільки їм на зміну запроваджувалися школи фабрично-заводського навчання (ФЗН), строк перебування в яких становив шість місяців, а здобувати робітничий фах могли юнаки і дівчата з будь-якою загальноосвітньою підготовкою (до шкіл ФЗУ приймалися лише учні із закінченою неповною середньою освітою).

Навчальний процес у школах ФЗН в Україні розпочався 1 грудня 1940 р. Однак у західних областях, з огляду на місцеві обставини, набір учнів оголошено дещо пізніше. Лише 20 – 25 березня 1941 р. у районах Дрогобицької області оголошено призов до шкіл ФЗН, а 15 квітня – почалися навчальні заняття [33, 3]. Відомо, що такі заклади діяли в Жидачеві (навчалось 80 – 200 учнів) та Миколаєві (фах бетонників, арматурників, столярів, каменярів та інших робітників будівельної справи здобували не менше 75 осіб) [8, 3; 6, 3]. Загалом на початку 1941 р., за даними історика І. Кошарного, в західних областях УРСР діяло 8 шкіл ФЗН, в яких навчалось 1574 учні [11, 28].

Крім шкіл ФЗУ та ФЗН, утворювалися і ремісничі училища. Так, у Дрогобичі в 1940 р. створювалося ремісниче училище на 195 учнів, що підпорядковувалося Наркоматові легкої промисловості СРСР [36, 37].

Чисельність викладачів (майстрів) таких навчальних закладів регламентувалася постановою Економічної ради при РНК СРСР від 4 листопада 1940 р. про затвердження штатів для ремісничих, залізничних училищ і шкіл ФЗН. Згідно з нею, кількість викладачів прив'язувалася до числа учнів. Скажімо, для ремісничих училищ і шкіл ФЗН, де навчалися до 250 учнів, передбачався штат, відповідно, з 39 і 29 осіб, від 250 до 500 учнів – 43 і 30 осіб і т.д. Цією ж постановою визначалася й оплата праці викладачів. Майстри ремісничих училищ мали отримувати 600 – 700 крб., старші майстри і директори – 700 – 750 крб. Працівникам шкіл ФЗН призначалася дещо менша платня: майстрам – 550 – 600 крб., старшим майстрам – 600 – 700 крб., директорам – 650 – 750 крб. [35, 1].

Замість ліквідованих польських *торгівельних* шкіл (зокрема, Дрогобицької, Бориславської) було відкрито Самбірський технікум радянської торгівлі. 4 серпня 1940 р. він оголосив прийом студентів [10, 250; 12, 171; 25, 4]. На жаль, жодних архівних матеріалів про роботу цих навчальних закладів у 1940 – 1941 рр. не збереглося. Тож наразі з'ясувати, для прикладу, чисельність і освітній рівень педагогічного складу чи студентського контингенту не можна.

Серед професійних середніх навчальних закладів *сільськогосподарського спрямування* треба назвати відкритий уже в 1939 р. технікум механізації сільського господарства в Стрию [10, 250; 12, 171; 16, 802]. У грудні 1939 р. розпочав роботу сільськогосподарський зоотехнічний технікум у селі Бережниця Стрийського району, де навчалось 72 студенти. Заклад володів великим господарством для практики студентів [29, 4], яке успадкував від сільгоспшколи, що діяла в Бережниці до війни. Улітку 1940 р. на території державного питомника в селі Бенькова Вишня Рудківського району було організовано технікум для підготовки агрономів плодоовочівництва середньої кваліфікації [34, 2]. Проте на початку 1940/41 навч. року, очевидно, виявився недобір студентів, тож у листопаді 1940 р. Бенькововишнянський технікум плодоовочівництва оголосив додатковий набір студентів на перший курс. У надрукованому в місцевій періодиці оголошенні вказувалося, що технікум готує агрономів-плодоовочеводів для роботи у великих садах і городах. До технікуму приймалися особи віком від 15 до 30 років, що закінчили неповну середню школу або 7-й клас середньої школи. До речі, абітурієнти склали іспити 1 грудня з таких дисциплін: конституція СРСР, географія, математика, фізика, українська мова [23, 4]. За даними І. Кошарного, там навчалось 190 осіб [10, 253].

Крім них, на Дрогобиччині утворювали спеціальні школи з підготовки кадрів для сільського господарства, термін навчання в яких коливався від 6 місяців до одного року. Зокрема, у селі Черниця Миколаївського району було відновлено рільничу школу, де навчалось 112 осіб, у селі Тулиголови Комарнівського району організовано школу трактористів на 340 осіб, в м. Турка – школу масових сільськогосподарських кадрів [10, 253]. У грудні 1939 р. в Стрию почала роботу середня молочарська школа, яка готувала працівників сировинних і масловиробних заводів [28, 4].

Соціально-гуманітарна складова профосвіти в Дрогобицькій області репрезентувалася передовсім педагогічними, музичними та медичними школами. У січні 1940 р. з'явилася «Інструкція про прядок реорганізації педагогічних ліцеїв та дошкільних семінарій західних областей України в педагогічні школи». Згідно з її постановами, трирічні ліцеї перетворено в трирічні школи, що готують учителів для 1 – 4-х класів, чотирирічні семінарії дошкільних вихователів названо трирічними педагогічними школами, що готують вихователів. Від середини січня запровадили нові плани і програми навчання. Згідно з ними, студентів переведено на рік назад. 1 клас семінарії став підготовчим, 2 клас працював за програмою 1-го, але 3-й клас реалізував програму власне 3-го класу. Тому в другому півріччі 1939/40 навч. року не було 2-х класів. Півріччя продовжено до 14 тижнів, заняття ж закінчилися в останніх днях червня. У 1 і 2-му класі обов'язкові заняття тривали 36 годин, а в 3 класі – 42 години на тиждень. Найбільшої ваги мало вивчення української і російської мов та літератур, історії СРСР та УРСР, конституції СРСР та УРСР, а також педагогічна практика і праця в гуртках. Учні у школах для вихователів також переведено на рік назад (крім останнього класу), при цьому розширилися заняття з методики малювання, ліплення та рухливих ігор [40, 203–208].

Для підготовки нового поповнення вчителів молодших класів уже в 1939 р. було відкрито три педагогічні училища в містах Стрий, Самбір і Борислав, де навчалася 780 студентів [17, 17; 10, 250; 12, 171]. Загалом, в західних областях УРСР весною і літом 1940 р. відкрито 18 педагогічних шкіл [32, 231]. У Стрию педучилище постало на основі педагогічного ліцею, куди проведено додатковий набір учнів [27, 3], у Самборі – на базі української учительської семінарії. Лише Бориславське педучилище було не реорганізованим, а нововідкритим у приміщенні колишньої кравецької школи радянським навчальним закладом. При педагогічних школах незабаром відкрито заочні відділи [18, 149; 10, 252; 12, 172; 21, 108].

На жаль, інформації про їх діяльність маємо небагато. Лише про Стрийську та Самбірську педагогічні школи дещо відомо з газетних публікацій. На червень 1940 р. у першій з них навчалася 92 студенти, серед них відмінники Іванець, Скічнів, Городецький, Шиян, Калиняк, Винницька, Юрчак, Струтинська та інші [7, 3]. Було швидко створено усі атрибути радянської системи освіти: протягом першого навчального року запрацювали гуртки з вивчення сталінської конституції, програми та статуту ВЛКСМ, рішень партії та уряду, читалися доповіді про міжнародне становище, на антирелігійні, літературні теми. Стрийська педшкола викликала на соціалістичне змагання Самбірську педшколу. Перший випуск «радянських учителів» педагогічної школи у Стрию становив 30 молодих педагогів, а на перший та підготовчий курси планувалося прийняти 416 студентів (щоправда, була проблема з гуртожитками) [7, 3].

Газета «Червоний прапор» (Самбір, 10.06.1941 р.) розмістила оголошення про набір студентів на 1941/42 навч. рік до Самбірської педшколи, з якого дізнаємося про вимоги до абітурієнтів. До першого класу приймалися особи віком 15 – 30 років, які мали освіту обсягом 7 класів неповної середньої школи. Власне, й вступні іспити вони повинні були скласти за програмою НСШ із таких предметів: а) українська мова (диктант і усний іспит); б) російська мова (диктант і усний іспит); в) арифметика (письмовий та усний іспити); г) геометрія (усно); д) географія; е) конституція УРСР та СРСР (усно); є) співи (перевірка голосу і слуху). Водночас оголошувався набір до третього класу педшколи, на який приймалися громадяни СРСР віком 17 – 35 років з освітою на рівні НСШ, але вступні екзамени вони повинні були скласти за програмою повної середньої школи з таких предметів: а) українська мова і література (письмовий і усний екзамени); б) російська мова і література (диктант і усний іспит); в) арифметика (розв'язання задачі та двох-трьох прикладів у письмовій формі); г) історія СРСР, конституція СРСР і УРСР (усно); д) фізична та економічна географія (усно); е) співи. Крім того, підкреслювалося, що відмінники приймаються до відповідних класів педшколи без вступних іспитів і «зараховуються на стипендію» [13, 53].

Серед створених в області музичних середніх професійних навчальних закладів особливо виділялося училище в Стрию, де ще до війни діяла філія українського приватного музичного інституту ім. М. Лисенка. Як повідомлялося в газеті «Більшовицька правда», на середину грудня 1939 р. у Стрийському музичному інституті ім. М. Лисенка навчалася 470 учнів, працювали симфонічний оркестр, який складався з 46 музикантів, колишніх вихованців інституту, та чоловічий

і мішаний хори [4, 4]. Уже 19 грудня 1939 р., відповідно до постанови Раднаркому УРСР «Про організацію театрів, музичних колективів, будинків народної творчості і театральних-музичних закладів у Львівській, Дрогобицькій, Волинській, Ровенській, Станіславській і Тернопільській областях», у Стрию передбачалося утворити Державне музичне училище, надавши йому приміщення філії інституту ім. М. Лисенка з усім майном та устаткуванням [15, 70]. До червня 1940 р. реорганізацію інституту було завершено: у Стрийському музичному училищі утворено класи скрипки, фортепіано та співу, в яких навчалося понад 200 студентів і працювали 23 викладачі з вищою музичною освітою. З 1940/41 навч. року в училищі запроваджувалися нові загальноосвітні предмети (було ж потрібно, аби діти займалися не лише музикою, але й вивчали сталінську конституцію). Планувалося, що до Стрия приїжджатимуть викладачі київських музичних шкіл і консерваторії для читання лекцій [20, 3].

У зв'язку зі збільшенням лікувальних закладів, перед новою владою постало завдання готувати на місцях принаймні середній і молодший медичний персонал. На початку 1940 р. обласний відділ охорони здоров'я почав створювати школи для підготовки медсестер. Зокрема, у Дрогобичі розпочала діяльність 4-місячна медшкола на 50 осіб [26, 178]. Подібний заклад організовано і в Самборі, де школу медсестер розмістили в кравецькій школі [37, 313]. Улітку 1940 р. було відкрито першу в Дрогобицькій області фельдшерсько-акушерську школу (м. Стрий), яка готувала середній медичний персонал для лікарських закладів. У ній могли навчатися приблизно 90 осіб, які мали освіту на рівні НСШ [22, 4].

Тож радянським властям уже протягом першого року свого адміністрування на анексованих землях вдалося створити розгалужену сітку середніх спеціальних навчальних закладів для дітей з неповною середньою освітою. Відповідно до радянської статистики, на початок 1940/1941 навчального року в Дрогобицькій області налічувалося 11 технікумів (без заочних) та інших середніх спеціальних навчальних закладів, в яких навчалося 1463 студенти (тобто 12,5 % від загальної кількості учнів середніх ШЗ в західних областях УРСР) (див. табл. 1). Щоправда, у це число не входять навчальні заклади, що не підпорядковувалися Наркоматові освіти, а отже, школи ФЗН, підготовки кадрів для сільського господарства, медичні тощо. За нашими підрахунками, у першій половині 1941 р. на Дрогобиччині діяло не менше 24 середніх спеціальних навчальних закладів різного рівня (технікуми, училища, школи) та фахового спрямування.

Таблиця 1. Кількість технікумів та інших спеціальних навчальних закладів (без заочних) західних областей УРСР на початок 1940/41 н. р.

№	Області	Кількість технікумів	у них студентів
1	Волинська	5	1157
2	Дрогобицька	11	1463
3	Львівська	22	4162
4	Рівненська	6	1176
5	Станіславська	9	1644
6	Тернопільська	10	2124
Разом		63	11726

Джерело: Народне господарство Української РСР. Статистичний щорічник. 1957 рік. – К.: Держстатвидав, 1958. – С. 182–183.

На жаль, встановити чисельність студентів та учнів профшкіл області (1939 – 1941 р.) наразі важко. Але можемо стверджувати, що кількість здобувачів різних спеціальностей у таких закладах поступово зростала. Однією з головних причин такого процесу було, безумовно, запровадження безкоштовної освіти і можливість отримання стипендій. Розмір стипендіального забезпечення для студентів спеціальних навчальних закладів (передовсім технікумів) сягав 130 крб. на місяць [19, 121]. Щоправда, з цих коштів вони повинні були оплатити проживання в гуртожитках та харчування у шкільних їдальнях, а це подекуди забиало значну частину стипендії. Для прикладу, студенти Бенькововишнянського технікуму за триразове харчування щомісяця сплачували 51 крб. [23, 4], тобто майже 40 % місячного стипендіального забезпечення.

У жовтні 1940 р. РНК СРСР прийняла постанову про запровадження для учнів технікумів, педагогічних училищ, сільськогосподарських і медичних шкіл та інших спеціальних середніх навчальних закладів плати за навчання у такому ж розмірі, що й для школярів старших класів – 150 крб. щомісяця. Проте на західні області УРСР плата за навчання не поширювалася, але розповсюджувалося положення про призначення стипендії тим учням технікумів, які проявляють відмінні успіхи в навчанні [14, 823–824].

Звісно ж, крім професійно-фахової підготовки, студенти та учні спеціальних навчальних закладів змушені були проходити різноманітні кола комуністичного виховання. Наприклад, уже в листопаді 1939 р. у Дрогобицькій середній технічній школі (згодом механічний технікум) відсвятковано академію з нагоди 22-х роковин жовтневої революції, утворено учнівський комітет, а викладачі організували науковий гурток, який мав вести «усвідомлюючу роботу» серед учнів [31, 2]. Слід зауважити, що більшовицька карально-репресивна система тримала під пильним контролем діяльність студентів та викладачів середніх спеціальних навчальних закладів, намагаючись ліквідувати будь-які прояви антирадянської діяльності. Проявом такого «невсипущого контролю» був арешт у 1940 р. органами внутрішніх справ студента Дрогобицького механічного технікуму Дмитра Білого – члена ОУН [19, 80]. До рук радянських спецорганів потрапили студент Бориславської «технічної школи» (з осені 1940 р. – філія АНІ) поляк Едвард Купук (арештований 29 липня 1940 р.), викладач Дрогобицької торгівельної школи Броніслав Соколовський (вивезений з дружиною 10 лютого 1940 р.) [38, 18, 26].

Крім того, у грудні 1940 р. Президія Верховної Ради СРСР ухвалила указ, який стосувався учнів ремісничих, залізничних училищ і шкіл фабрично-заводського навчання. Згідно з ним, за самовільне залишення навчального закладу і систематичне порушення дисципліни учні училищ і шкіл підлягали за вироком суду ув'язненню в трудових колоніях строком до одного року [2, 95]. Такі заходи були не лише характерним проявом радянського тоталітаризму, що прагнув перетворити навіть учнів на «рабсилу», а й яскравим свідченням організаційних негараздів у системі радянської спеціальної середньої освіти.

Висновки. Отже, за нашими підрахунками, у 1939 – 1941 рр. на теренах Дрогобицької області діяло не менше 24 середніх спеціальних навчальних закладів різного рівня та професійного спрямування. Переважна більшість з них працювали на базі реорганізованих як приватних, так і державних профшкіл, що залишилися з міжвоєнного часу. Окремі ж навчальні заклади, зокрема школи ФЗН, довелося утворювати майже «з нуля». На жаль, до нашого часу майже не збереглися дані про викладацький склад СНЗ, його чисельність, персональний склад тощо. Кількість же студентів цих закладів із деякими застереженнями (відсутність даних щодо чисельності студентів щонайменше 8 з 24 СНЗ) на першу половину 1941 р. обчислюємо у понад 3 тис. осіб. Нічого не можна сказати і про етнічний склад студентів, оскільки така інформація не збереглася.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабій Б. М. Возз'єднання Західної України з Українською РСР / Б. М. Бабій. – К.: Вид-во АН УРСР, 1954. – 194 с.
2. Баран В. К. Україна: західні землі: 1939 – 1941 рр. / В. К. Баран, В. В. Токарський – Л.: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. – 448 с.
3. Белоусов С. М. Возз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі / С. М. Белоусов. – К.: Вид-во АН УРСР, 1951. – 166 с.
4. В музичному інституті // Більшовицька правда. – 1939. – № 34. – 16 грудня. – С. 4.
5. Варецький В. Л. Соціалістичні перетворення у західних областях УРСР (в довоєнний період) / В. Л. Варецький. – К.: Вид-во АН УРСР, 1960. – 298 с.
6. Гавриленко І. Майбутні кваліфіковані робітники / І. Гавриленко, Лимарєва // Більшовицька правда. – 1941. – № 77 (427). – 2 квітня. – С. 3.
7. Дзюба Д. Стрийська педагогічна школа / Д. Дзюба // Більшовицька правда. – 1940. – № 143. – 22 червня. – С. 3.
8. Ковальчук І. З великим піднесенням / І. Ковальчук // Більшовицька правда. – 1941. – № 77 (427). – 2 квітня. – С. 3.
9. Колодрубєць М. Право на освіту / М. Колодрубєць // Більшовицька правда. – 1939. – № 6. – 5 грудня. – С. 2.

10. Кошарний І. Я. Культурне будівництво на Дрогобиччині в 1939 – 1941 роках / І. Я. Кошарний // 40 років Великого Жовтня. – Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1957. – С. 246–262.
11. Кошарний І. Я. У сузір'ї соціалістичної культури. Культурне будівництво у возз'єднаних областях Української РСР (1939 – 1958 рр.) / І. Я. Кошарний. – Львів: Вища школа, 1975. – 238 с.
12. Кошарний І. Я. Радянська Дрогобиччина / І. Я. Кошарний, М. В. Підпригорщук, І. І. Гапшенко, К. І. Скрипник. – Дрогобич: Дрогобицьке обласне вид-во, 1957. – 202 с.
13. Кріль М. Старосамбірщина на початку Другої світової війни (вересень 1939 – червень 1941 рр.) / М. Кріль // Літопис Бойківщини. – 2010. – Ч. 2/79(90). – С. 44–59.
14. Культурне будівництво в Українській РСР: важливіші рішення комуністичної партії і радянського уряду 1917 – 1959 рр. Збірник документів в двох томах. – Т. 1 (1917 – червень 1941). – К.: Державне вид-во політ. л-ри, 1959. – 883 с.
15. Культурне життя в Україні. Західні землі: Документи і матеріали. – Т. 1 (1939 – 1953). – К., 1995. – 748 с.
16. Левицький М. М. Стрий / М. М. Левицький, В. Д. Батоський, Я. Д. Ісаєвич // Історія міст і сіл Української РСР. Львівська область. – К.: Гол. ред. УРЕ, 1968. – С. 789–810.
17. Літянський В. В. До питання розвитку загальноосвітньої школи на Дрогобиччині / В. В. Літянський // Наукові записки Дрогобицького державного педагогічного інституту ім. Івана Франка. – Вип. III. – Дрогобич, 1957. – С. 5–32.
18. Лучаківська І. Встановлення радянської влади на Дрогобиччині (1939 – 1941 рр.) / І. Лучаківська // Drohobycz – miasto wielu kultur. – Rzeszów, 2005. – S. 142–156.
19. Лучаківська І. Українська інтелігенція західних областей УРСР в перші роки радянської влади (1939 – 1941 рр.) / І. Лучаківська. – Дрогобич: Відродження, 2001. – 168 с.
20. Музикальне училище // Більшовицька правда. – 1940. – № 143. – 22 червня. – С. 3.
21. Низовий Д. Борислав / Д. Низовий, Я. Садовий // Історія міст і сіл Української РСР. Львівська область. – К.: Гол. ред. УРЕ, 1968. – С. 99–115.
22. Новий учбовий заклад // Більшовицька правда. – 1940. – № 179 (215). – 3 серпня. – С. 4.
23. Оголошення [про додатковий набір до технікуму] // Більшовицька правда. – 1940. – № 274 (320). – 24 листопада. – С. 4.
24. Оголошення [про набір студентів до Дрогобицького механічного технікуму] // Більшовицька правда. – 1940. – № 184 (220). – 9 серпня. – С. 4; Більшовицька правда. – 1940. – № 187. – 13 серпня. – С. 4.
25. Оголошення [про набір студентів] // Більшовицька правда. – 1940. – № 180 (216). – 4 серпня. – С. 4.
26. Попп Р. Трансформація етносоціального складу населення Дрогобича наприкінці 30-х років ХХ століття // Поляки, українці, білоруси, литовці у міжвоєнній Польщі (1921 – 1931): Матеріали міжнарод. наук. конф-ї, Дрогобич, 8–9 жовтня 2004 р./ Упоряд В.Футала. – Дрогобич: Коло, 2005. – С. 174–179.
27. Реорганізація педагогічних ліцеїв // Більшовицька правда. – 1940. – № 6 (52). – 8 січня. – С. 3.
28. Середня молочарська школа // Більшовицька правда. – 1939. – № 35. – 17 грудня. – С. 4.
29. Сільськогосподарський технікум // Більшовицька правда. – 1939. – № 33. – 15 грудня. – С. 4.
30. Слово глядача // Більшовицька правда. – 1941. – № 61 (411). – 14 березня. – С. 3.
31. Совяк М. Оновлена школа / М. Совяк // Більшовицька правда. – 1939. – № 13. – 20 листопада. – С. 2.
32. Соколовська Т. Г. Культурне будівництво в західних областях УРСР в перші роки Радянської влади (вересень 1939 р. – червень 1941 р.) / Т. Г. Соколовська // 40 років Великого Жовтня. – Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1957. – С. 224–245.
33. Створимо могутні трудові резерви соціалістичної країни // Більшовицька правда. – 1941. – № 77 (427). – 2 квітня. – С. 3.
34. Технікум плодоовочівництва // Більшовицька правда. – 1940. – № 146. – 26 червня. – С. 2.
35. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 4609. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк 1.
36. Челак П. П. Підготовка кадрів робітників у західних областях УРСР в системі трудових резервів (1939 – 1958 рр.) / П. П. Челак // Вісник Львівського університету. Історія. – 1970. – С. 36–44.
37. Bonusiak W. Polityka ludnościowa i ekonomiczna ZSRR na okupowanych ziemiach polskich w latach 1939 – 1941 («Zachodnia Ukraina» i «Zachodnia Białoruś») / W. Bonusiak. – Rzeszów: Wyd-wo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2006. – 475 s.
38. Lista Polaków aresztowanych, zamordowanych względnie wywiezionych z miasta Drohobecza i powiatu w czasie rządów sowieckich w latach 1939 – 1941 / zestawiona staraniem Polskiego Okreg. Komitetu Pomocy w Drohobyczu. – Drohobycz, 1942. – 42 s.
39. Szymański W. Okolice dojrzewania / W. Szymański // Ziemia Drohobycka. – 2007. – Nr. 19–20. – S. 70–85.
40. Trela-Mazur E. Sowetyzacja oświaty w Małopolsce Wshodniej pod radziecką okupacją 1939 – 1941 / E. Trela-Mazur. – Kielce, 1998. – 294 s.

REFERENCES

1. Babii B. M. Vozziednannia Zakhidnoi Ukrainy z Ukrainskoio RSR / B. M. Babii. – K.: Vyd-vo AN URSS, 1954. – 194 s.
2. Baran V. K. Ukraina: zakhidni zemli: 1939 – 1941 rr. / V. K. Baran, V. V. Tokarskyi – L.: Instytut ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy, 2009. – 448 s.
3. Bielousov S. M. Vozziednannia ukrainskoho narodu v yedynii Ukrainskii Radianskii derzhavi / S. M. Bielousov. – K.: Vyd-vo AN URSS, 1951. – 166 s.
4. V muzychnomu instytuti // Bilshovytska pravda. – 1939. – № 34. – 16 hrudnia. – S. 4.
5. Varetskyi V. L. Sotsialistychni peretvorennia u zakhidnykh oblastiakh URSS (v dovoiennyi period) / V. L. Varetskyi. – K.: Vyd-vo AN URSS, 1960. – 298 s.
6. Havrylenko I. Maibutni kvalifikovani robotnyky / I. Havrylenko, Lymarieva // Bilshovytska pravda. – 1941. – № 77 (427). – 2 kvitnia. – S. 3.
7. Dziuba D. Stryiska pedahohichna shkola / D. Dziuba // Bilshovytska pravda. – 1940. – № 143. – 22 chervnia. – S. 3.
8. Kovalchuk I. Z velykym pidnesenniam / I. Kovalchuk // Bilshovytska pravda. – 1941. – № 77 (427). – 2 kvitnia. – S. 3.
9. Kolodrubets M. Pravo na osvitu / M. Kolodrubets // Bilshovytska pravda. – 1939. – № 26. – 5 hrudnia. – S. 2;
10. Kosharnyi I. Ya. Kulturne budivnytstvo na Drohobychchyni v 1939 – 1941 rokakh / I. Ya. Kosharnyi // 40 rokiv Velykoho Zhovtnia. – Lviv: Vyd-vo Lvivskoho un-tu, 1957. – S. 246–262.
11. Kosharnyi I. Ya. U suziri sotsialistychnoi kultury. Kulturne budivnytstvo u vozziednanykh oblastiakh Ukrainskoi RSR (1939 – 1958 rr.) / I. Ya. Kosharnyi. – Lviv: Vyscha shkola, 1975. – 238 s.
12. Kosharnyi I. Ya. Radianska Drohobychchyna / I. Ya. Kosharnyi, M. V. Pidpryorshchuk, I. I. Hapshenko, K. I. Skrypyuk. – Drohobych: Drohobyske oblasne vyd-vo, 1957. – 202 s.
13. Kril M. Starosambirshchyna na pochatku Druhoi svitovoi viiny (veresen 1939 – cherven 1941 rr.) / M. Kril // Litopys Boikivshchyny. – 2010. – Ch. 2/79(90). – S. 44–59.
14. Kulturne budivnytstvo v Ukrainskii RSR: vazhlyvishi rishennia komunistychnoi partii i radianskoho uriadu 1917 – 1959 rr. Zbirnyk dokumentiv v dvokh tomakh. – T. 1 (1917 – cherven 1941). – K.: Derzhavne vyd-vo polit. l-ry, 1959. – 883 s.
15. Kulturne zhyttia v Ukraini. Zakhidni zemli: Dokumenty i materialy. – T. 1 (1939 – 1953). – K., 1995. – 748 s.
16. Levytskyi M. M. Stryi / M. M. Levytskyi, V. D. Batoskyi, Ya. D. Isaievych // Istoriia mist i sil Ukrainskoi RSR. Lvivska oblast. – K.: Hol. red. URE, 1968. – S. 789–810.
17. Litianskyi V. V. Do pytannia rozvytku zahalnoosvitnoi shkoly na Drohobychchyni / V. V. Litianskyi // Naukovi zapysky Drohobyskoho derzhavnogo pedahohichnogo instytutu im. Ivana Franka. – Vyp. III. – Drohobych, 1957. – S. 5–32.
18. Luchakivska I. Vstanovlennia radianskoi vlady na Drohobychchyni (1939 – 1941 rr.) / I. Luchakivska // Drohobycz – miasto wielu kultur. – Rzeszów, 2005. – S. 142–156.
19. Luchakivska I. Ukrainka intelihentsiia zakhidnykh oblastei URSS v pershi roky radianskoi vlady (1939 – 1941 rr.) / I. Luchakivska. – Drohobych: Vidrozhennia, 2001. – 168 s.
20. Muzykalne uchylshche // Bilshovytska pravda. – 1940. – № 143. – 22 chervnia. – S. 3.
21. Nyzovyi D. Boryslav / D. Nyzovyi, Ya. Sadovyi // Istoriia mist i sil Ukrainskoi RSR. Lvivska oblast. – K.: Hol. red. URE, 1968. – S. 99–115.
22. Novyi uchbovyi zaklad // Bilshovytska pravda. – 1940. – № 179 (215). – 3 serpnia. – S. 4.
23. Oholoshennia [pro dodatkovyi nabir do tekhnikum] // Bilshovytska pravda. – 1940. – № 274 (320). – 24 lystopada. – S. 4.
24. Oholoshennia [pro nabir studentiv do Drohobyskoho mekhanichnogo tekhnikum] // Bilshovytska pravda. – 1940. – № 184 (220). – 9 serpnia. – S. 4; Bilshovytska pravda. – 1940. – № 187. – 13 serpnia. – S. 4.
25. Oholoshennia [pro nabir studentiv] // Bilshovytska pravda. – 1940. – № 180 (216). – 4 serpnia. – S. 4.
26. Popp R. Transformatsiia etnosotsialnogo skladu naselennia Drohobycha naprykintsi 30-kh rokiv XX stolittia // Poliaky, ukraintsi, bilorusy, lytovtsi u mizhvoienii Polshchi (1921 – 1931): Materialy mizhnarod. nauk. konf-yi, Drohobych, 8-9 zhovtnia 2004 r./ Uporiad V.Futala. – Drohobych: Kolo, 2005. – S. 174–179.
27. Reorhanizatsiia pedahohichnykh litseiv // Bilshovytska pravda. – 1940. – № 6 (52). – 8 sichnia. – S. 3.
28. Serednia molocharska shkola // Bilshovytska pravda. – 1939. – № 35. – 17 hrudnia. – S. 4.
29. Silskohospodarskyi tekhnikum // Bilshovytska pravda. – 1939. – № 33. – 15 hrudnia. – S. 4.
30. Slovo hliadacha // Bilshovytska pravda. – 1941. – № 61 (411). – 14 bereznia. – S. 3.
31. Soviak M. Onovlena shkola / M. Soviak // Bilshovytska pravda. – 1939. – № 13. – 20 lystopada. – S. 2.

32. Sokolovska T. H. Kulturne budivnytstvo v zakhidnykh oblastiakh URSS v pershi roky Radianskoi vlady (veresen 1939 r. – cherven 1941 r.) / T. H. Sokolovska // 40 rokiv Velykoho Zhovtnia. – Lviv: Vyd-vo Lvivskoho un-tu, 1957. – S. 224–245.
33. Stvorymo mohutni trudovi rezervy sotsialistychnoi krainy // Bilshovytska pravda. – 1941. – № 77 (427). – 2 kvitnia. – S. 3.
34. Tekhnikum plodoovochivnytstva // Bilshovytska pravda. – 1940. – № 146. – 26 chervnia. – S. 2.
35. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy. – F. 4609. – Op. 1. – Spr. 1. – Ark 1.
36. Chelak P. P. Pidhotovka kadriv robitnykiv u zakhidnykh oblastiakh URSS v systemi trudovykh rezerviv (1939 – 1958 rr.) / P. P. Chelak // Visnyk Lvivskoho universytetu. Istorii. – 1970. – S. 36–44.
37. Bonusiak W. Polityka ludnościowa i ekonomiczna ZSRR na okupowanych ziemiach polskich w latach 1939 – 1941 («Zachodnia Ukraina» i «Zachodnia Białoruś») / W. Bonusiak. – Rzeszów: Wyd-wo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2006. – 475 s.
38. Lista Polaków aresztowanych, zamordowanych względnie wywiezionych z miasta Drohobecza i powiatu w czasie rządów sowieckich w latach 1939-1941 / zestawiona staraniem Polskiego Okreg. Komitetu Pomocy w Drochobyczu. – Drochobycz, 1942. – 42 s.
39. Szymański W. Okolice dojrzewania / W. Szymański // Ziemia Drohobycka. – 2007. – Nr. 19-20. – S. 70–85.
40. Trela-Mazur E. Sowetyzacja oświaty w Małopolsce Wshodniej pod radziecką okupacją 1939 – 1941 / E. Trela-Mazur. – Kielce, 1998. – 294 s.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2017 р.